

ANTİK YUNANDAKİ BAZI SANATSAL SPORTİF FİĞÜRLER ÜZERİNE DÜŞÜNCELER THOUGHTS ON SOME ARTISTIC SPORT FIGURES IN ANCIENT GREECE

Levent CEYLAN*
Gülten İMAMOĞLU**

Öz

Bu çalışmada amaç antik çağ Yunan dönemine ait resm edilmiş çıplak sportif figürler üzerine bazı yorumlamalarda bulunmaktır. Çalışmada bu amaçla literatür taraması yapılmıştır. Antik Yunan döneminde bazı figürlerden birçok spor müsabakalarının çıplak yapıldığı düşüncesi ortaya atılmıştır. Gymnasium kelimesi Grekçe "çıplaklar" anlamına gelen çoğul bir kelimedendir. Antik Yunanlılarda beden eğitiminin çıplak yapılması geleneği nedeni ile çıplak gençlerin antrenman ve spor yaptıkları alana Gymnasium denilmiştir. Gymnazyumlarda yapılan müsabaka ve antrenmanlarda sporcuların çıplak yarışmalarının onların Tanrısal bir gücü temsil etmeleri, güzel vücutlarının sergilenmesi, eşit ortamlarda yarışma yapılması ve yarışacak kişilerin hile durumlarına başvurmalarının engellenmesi gibi nedenleri olduğu ileri sürülür. Sonuç: Bazı figürlere göre antik Yunanistan'da ve ilk olimpiyatlarda erkek sporcuların çıplak yarıştığı düşüncesi hakim bir görüş olmakla birlikte bu görüşün tam doğru olmayacağı da düşünülmektedir. Bu çıplak figürlerin aynı zamana denk gelen giyinik figürlerle karşılaştırılması daha doğru sonuçlara ulaşılmasına katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Antik Yunan, Figür, Spor, Sanat.

Abstract

The aim of this study is to make some comments on nude sport figures pictured in Ancient Greek period. For this aim, literature review was conducted in the study. In Ancient Greek period, the thought that many sport competitions were made nude was suggested from some figures. The word "Gymnasium" is derived from a plural word which means the "nude". With the tradition that physical education was made nude, the field in which nude young did training and sport was called Gymnasium. It has been put forward that the reasons for athletes to compete nude in competitions in Gymnasium were reasons such the thought that they represented a divine power, they showed their beautiful bodies, competitions were made under equal terms and also in order to prevent the competitors from referring to tricks. Conclusion: Despite the thought that male athletes competed nude in Ancient Greece and first Olympics is prevalent according to some figures, it is also thought that this may not be completely true. Comparing these nude figures with dressed figures corresponding to the same period can contribute to reaching more correct results.

Keywords: Ancient Greece, Figure, Sport, Art.

1.GİRİŞ

Bazı spor dallarının kökenleri veya ortaya çıkışları konusunda tartışmalar bulunmaktadır (Koca ve ark., 2018). Spor faaliyetleri dini, felsefi ve politik ideallerin bir mikro bileşimidir ve vücudun başarısı, insanın kendisini sınırlı varlık olmaktan çıkarmaya çabalaması olarak görülebilir (Shorkend,2019:25-30). Antik Yunanda erken dönemlerden beri kahramanlarını ve tanrılarını ya birbirleri ile ya da hayvanlar ile güreşir şekilde çizmişlerdir (<http://aktuelarkeoloji.com>). Sanat olgusu kültür ve uygarlığın vazgeçilmez bir unsuru olduğu için her dönemde içeri ve form olarak kendini var etmiştir. Bu var oluşun diğer uygarlık unsurları ile olduğu kadar bir uygarlık unsuru olan spor ile de ilişkisi vardır. Bu ilgi spor-sanat olabileceği gibi sanat-bilim, sanat-edebiyat da olabilir (İmamoğlu ve ark,2018, 947-967). Sporla görsellik arasında bağ, bugün artık herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu bağ, eski dönemlerden bu yana varlığını sürdürürken ilk çağda olimpiyat oyunları, gladyatör yarışlarında, Girit'te genç kadın ve erkek figürlerini bir boğanın üzerinden atlarken gösteren duvar resimlerinde, Azteklerin güneş ve ayın doğuşunu futbol oyunuyla ritüel biçiminde kutlamalarını anlatan Meksika rölyeflerinde ilk somut örnekleri olarak kendini göstermiştir (Burmaoğlu ve İmamoğlu, 2018).

* Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, leventceylan17@hotmail.com

** Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Anasanat Dalı, gki55@yahoo.com

Sanat, edebiyat, eserler ve arkeolojik konular, antik oyunlar hakkında bize çok fazla bilgi veriyor. Ancak bu bilgiler üzerine hala çok fazla bilimsel tartışma vardır. Sanatsal görüntüler bize, birbiriyle çelişen çok sayıda örneklerden bir araya getirmemiz gereken sonuçlar çıkarabilir. Ayrıca, sanatçılar sporcuların bedenlerini ve duruş şekillerini idealize etme eğilimindedirler. Gerçek olanı belirlemek son derece zordur (<http://blogs.getty.edu>). Antik çağlarda yapılan bazı sportif figürler uzak bölgeler ve değişik tarihlerdeki figürler ile benzeşmektedir (İmamoğlu ve Koca, 2018, 479-488). Fakat antik Yunanda sportif insan figürleri çıplak tasvir edilmiştir. Bu figürleri yorumlayanlar değişik görüşlerle bu tasvirlere cevap aramaya başlamışlar. Bunlar insanların yanlış algılamalarına veya mantıksız sonuçlar düşünmelerine neden olabilir.

Milattan önce 776'da ilk olimpiyat oyunları yapılır. Biraz zaman sonra da Yunanlılar yılları olimpiyat oyunlarını temel alarak saymaya başlarlar. Tapınak ve kehanet ocaklarıyla ilgili olarak büyük tanrılar şerefine spor, müzik ve şiir yarışmaları düzenlemek âdet olmuştur (Mansel, 1984). Birinci gelenin başına bir çelenk konur ve heykelinin yapılmasına izin verilir. Bu; yarışmacı için büyük bir şeref olup, ülkesinde törenle karşılanır ve saygınlık kazanır. Bu oyunlar vesilesiyle Yunanistan'ın dört bir yanından gelen heyetler, seyirciler ve sporcular birbirleriyle yakından temas ederek ufak devletlere ayrılmış; Yunanistan'ın kültürel açıdan bütünleşmesine olumlu katkı sağlamışlardır (Özçelik, 2002: 178). Olimpiyatlar, kaosun Kosmos'a dönüştürülmesi için, sanatsal bir eylem ve hukuk kurumunu, sporcunun tanrısal yetenekleriyle eşzamanlı olarak bedensel bir şekilde sunulması yoluyla kurtarıcı güç olarak algılanabilir (Sorkend). Tüm antik Yunan ve çevresinin bir kültür birliği içerisinde toplanarak, kutsal Olimpos dağının eteklerinde düzenlediği etkinliklerin önemlileridir. Altı gün boyunca süren bu dini nitelikteki spor yarışmalarına çıplak olarak katılan gençler, koşma, uzun atlama, güreş, disk ve mızrak atma dallarında yarışıyorlardı (Özçelik, 2002, 178). Milattan önce 350'de kesin biçimlerini alan oyunlara yalnızca on sekiz yaşından büyük, özgür Yunan yurttaşları katılabilir. Köleler, bir Yunan sitesinde yaşayan ancak sitenin yerlisi olmayan kişiler ve mahkûmlar oyunlara alınmazlardı. Sonraları Olimpiyat Oyunlarında sporcular çıplak olarak yarıştığından İlkçağdaki oyunlara evli kadınların yarışmacı ya da seyirci olarak katılmaları hatta oyunlar sırasında Olimpiya'ya yaklaşmaları bile yasaklanmıştı. Gizlice oyunları izlerken yakalanan kadınlar yüksek kayalardan atılarak öldürülürlerdi (Tekin ve Tekin, 2014, 121-140).

Amaç

Sportif aktiviteler ve düzenli egzersizler vücut duruşundaki özelliklerine göre olumlu etkilere sahiptir. Erkeklerin çıplak yarışmaları nedeniyle kadınların seyirci bile olmalarına izin verilmemesi antik Yunan toplumunda bazı ahlaki değerlerin olduğu göstermektedir ve sporcuların müsabakalarda çıplak yarışmalarının ahlaksızlığa düşmelerinin bir neticesi olarak görülmesi pek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bu çalışmada amaç antik çağ Yunan dönemine ait resmedilmiş çıplak sportif figürler üzerine bazı yorumlamalarda bulunmaktır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada literatür taranarak elde edilen bazı figürler seçilmiştir. Seçilen bu konuya ait figürler sanat ve spor beraber düşünülerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

3. SPORTİF FİGÜRLERİN SANATSAL YÖNÜ

3.1.Sporcuların Yarışma Kıyafetleri: Bazı figürlere göre çelişkili düşüncelerden biri antik Yunanda birçok spor müsabakalarının çıplak yapıldığı düşüncesinin ortaya atılmasıdır. Sporcular ilk başlarda çıplak bir şekilde yarıştılar (Şekil 1). Ancak sonraları şort giymeye başladılar. Eskiler bile çıplak olarak rekabetin kökenleri hakkında net değildi. İlk oyunlarda, tek etkinlik sprintti ve Pausanias, Yunanistan'da, ilk çıplak koşucunun giysiyi sadece amacı için çıkardığını belirtmiştir. Ona göre çıplak koşmak daha kolay idi. Onun teorisinin, sürtünmeyi ve teri azaltacak kadar esnek ve uygun olmayan kumaşlar olduğunu düşündüğümüzde, oldukça makul görünüyor. Yunanlılar ayrıca güzel erkek bedenleri olan sporcularla, mükemmeliyete sahip güzel erkek bedenleri ile çıplaklığı da eşitledi. Bu yüzden çıplaklık doğaldı. Sporcuların aksine, seyirciler (yine, her zaman erkekler) giysili idiler. Birisi oğlunun sportif başarısı üzerine koruma alanından spor yapılan alana atladığında bir kadın olduğu ortaya çıktı. Bundan sonra, seyirciler de yarışmalara çıplak gitmek zorunda kaldılar. Hakemler ise giysili idiler (<http://blogs.getty.edu>). Bazı figürlerde bir sporcu "spor çantası" bir yağ kabı, kazıyıcı ve bir sünger taşıdı (Şekil 2). Zeytinyağı bir cilt koruyucu olarak kullanıldı, ancak bazı şekillerde daha da kötüleşti. Sporcuların müsabaka zemininden ve yağlanmadan dolayı gerçekten kirli olduklarından şüphe yoktur. Çünkü sporcular yağları rekabet etmeden önce vücutlarına oldukça kalın bir şekilde sürerlerdi. Cildi zararlı elementlerden korumak ve esnek tutmak için düşünülmüştü ve aynı zamanda bedeni temizlemek için de kullanılıyordu (<http://blogs.getty.edu>).

3.2.Sporcularda Müsabakalar Sonrası Vücut Temizliği: Yarışmadan sonra sporcular kirli yağları, tozları veya çamurları eğri bir bronz kazıyıcı ile temizlerlerdi (Şekil 3 ve 4). Ayrıca sünger kullanarak duş almak gibi yollarla temizlenme sağlanırdı. Tüm sporcular, gymnasium veya palaistra'ya antrenman için geldiklerinde tüm giyeceklerini çıkararak tamamen çıplak kaldıktan sonra cilt bakımı yapmak

zorundaydılar. Yazın güneşten korunarak serin, kışın ise sıcak kalabilmek ve antrenörlerinin onları cezalandırmak için vuracağı sopadan korunmak için vücutlarını yağlar, üstüne de ince kum sürerlerdi. Yarışma veya antrenmandan sonra sporcular strigil denen kavisli alet yardımıyla ter, yağ ve kumu ciltlerinden temizlerlerdi. En son olarak su ve süngerle temizliği bitirirlerdi (Tekin ve Tekin, 2014, 121-140). Yarışmacıların vücutlarını yağlamaları ve kum sürmeleri çıplak vücuda daha iyi uygulanabilen bir uygulama olduğu için belki de çıplak yarıştlar.

3.3. Antik Yunan'da Gymnasiumlar: Antik Yunanlıların günlük yaşamında spor, Gymnasium adı verilen eğitim kompleksinde başlardı. Bu yapı şehrin biraz uzağında etrafı ormanlık doğa ile iç içe kurulan bir spor ve beden eğitimi merkezi olarak gelişti. Gymnasium kelimesi Grekçe "çıplaklar" anlamına gelen çoğul bir kelimeden türemiştir. Greklerde beden eğitiminin çıplak yapılması geleneğinin olması nedeni ile çıplak gençlerin antrenman ve spor yaptıkları alana Gymnasium denildi. Şehrin gençleri ve Olimpiyatlar için çalışan sporcular, Gymnasium'da güreş, atletizm, cirit atma, disk atma, boks, pankreas, uzun atlama ve araba yarışları gibi farklı spor dalları ile uğraşabiliyorlardı(<http://aktuelarkeoloji.com.tr>). Antik Yunanistan'ın boksörleri dövüş sırasında bileklerini korumak için ellerinin etrafında deri kayışları sarmış ilk kişiler olarak görülür. Boks ile yeterli bilgiye sahip olduğumuz dönem aslında antik Yunan çağıdır. Eski Yunanlılar, antik boks hakkında çok şey anlayabilmek için çok sayıda yazıt, edebi belge ve sayısız heykel ve amfora bırakmışlardır (İmamoğlu ve İmamoğlu,2018:560-567). Yunan antik güreş sisteminin daha çok atma ve lobutlara odaklandığı belirtilir (Koca ve İmamoğlu, 2018:1293-1304;Koca ve ark.,2018:1490-1497). Gymnasium kelimesine istinaden bu sayılan spor dallarında sporcuların çıplak antrenman yapmış veya müsabakalarda yarışmış olabileceğini söyleyebiliriz.

3.4.Sporcuların Çıplak Yarışma Nedenleri: İlk çıplak koşunun milattan önce 720 yılında Megara'lı Orsipus tarafından gerçekleştirildiği belirtilir. Bazı kaynaklar yarışma esnasında çıplak koşarak Orsipus'un yarışmayı daha kolay kazandığını, bazı kaynaklarda da Orsipus'un şortu düştüğü için yarışı kaybettiğini ve bu sebeple yarışmalara çıplak katılma geleneğinin başlatıldığı savunulur (Kyele, 2014, 48-96). Çıplak antrenman ve yarışma yapmak konusundaki uygulamaların ne şekilde olduğunu söylemek bir tahmindir. Yanlış olabilir. Ama günümüzde de özellikle sıklet sporlarında tartıdan önce uluslararası müsabakalarda sporcular çıplak olarak doktor kontrolünden geçerler. Günümüzdeki uygulamanın kökeninde antik çağ şenliklerindeki uygulamalar vardır. Antik Yunanda Apollon kültürüne uygun olarak müzik yarışmaları yapılmasına karşın çocuklar için koşu yarışmaları yapılmıştır (Tanrıver, 2009). Çıplak vücutlara cezalandırma işleminin daha kolay veya etkili olabileceği düşünülmüş olabilir. Sanatsal eserlerde gösterilen pek çok Olimpiyat görevlisi sembolik bir sopa taşıyor ya da aldatan ya da yanlış davranışlara onlarla vuruluyor. Görevlilerin bazı hareketleri de fiziksel cezalandırma işlevlerini göstermektedir. Herodotus, Thucydides ve Lucian gibi eski tarihçilerin hepsi bu Olimpiyatlarda dayak ve cezalandırma işlemi olduğunu savunurlar. Milattan sonra dördüncü yüzyılda kazanmak için rüşvet teklif eden ve kaybetmek için rüşvet almış olan sporcular, rakiplerin stadyuma girişinde Zeus heykelleri kurma maliyetini karşılamak için büyük para cezaları ödemişlerdir. Bunlar, aldatmanın fiziksel sonuçların yanı sıra finansal sonuçlara sahip olduğu sporculara hatırlatma işlevi gördü.

Şekil 1. Roma kabında, iki çıplak sporcu, müsabaka başlangıcında biri diğerine üstünlük sağlamaya çalışıyor.

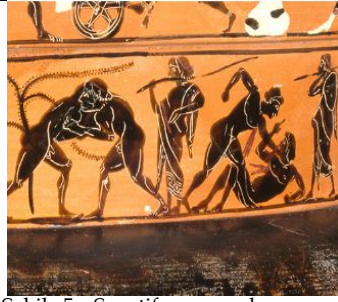
Şekil 2. Bir içki bardağın iç kısmında, bir sporcu egzersiz yapmaya veya yarışmaya hazırlanırken avucuna yağ döküyor.

Şekil 3 9. M.Ö. 4. yüzyıla ait "strigil," <http://www.harvardartmuseum.org/art/304007>

Şekil 4. Antrenman veya müsabaka sonrası "strigil" kullanarak kendini kum ve yağdan temizleyen sporcu tasvir eden mermer kabartma, M.Ö. 470-460

Şekil 5. Sportif yarışmalara nezaret eden memurların yakın çekimi

Şekil 5. Pentatlon yapan çıplak sporcuları gösteren içme bardağı.

3.5. Bazı figürlerin yorumlanması: Şekil 5'te bir flüt oyuncunun yanında (sporcuların hareketlerine yardımcı olmak için bir ritim veren) iki disk atıcısı ve bir sporcu (uzun atlayıcı). İki cirit oyuncu flüt çalmanın yanında duruyor. En sağda bir sporcu sert toprağı gevşetmek için bir topuzu kullanır. Toprak gevşek olduğunda uzun atlamacı kendini incitmeyecek, disk düştüğü yer kolay belli olacak ve cirit düzgün bir şekilde yere saplanacaktır. Şekil 6'ya göre eğer çıkıştan yanlış çıkanlar olursa kırbaçlandıkları veya yanlışlığı belirtmek için ip atma faaliyeti olduğu ileri sürülür. Kırbaçlama ve ip atma faaliyeti belki bu amaçlar için olabilir. Şekil 7'de avcılarının dövülmesi için sopa tutan yetkililer rakiplerin arasına serpiştirilmiş durumda. Soldan sağa: zırhlı yarışçı, uzun atlamacı ya da sprinter, disk atıcısı, flüt çalan biri, cirit atıcısı, güreşçiler ve pankreas yapan sporcular görülmektedir. Kaybeden veya yenilgiyi kabul eden bir sporcu teslim olduğu anlamında bir parmağını kaldırır. Şekil 8'de bir lahit kapağında sporcular hareket halinde gösterilir. Koşucular sağa doğru koşarlar, kolları sıra dışı bir sallanma hareketiyle uzanır. Bunu zırhlı bir yarışçı takip ediyor. Sol taraftaki bir sporcu ayakta izlerken görülürken diğeri zıplamak veya egzersiz yapmak için ağırlıkları tutarken, pentatlonun olayları için toprağı hazırlamaktadır.

Şekil 6. Sprint koşucuları.

Şekil 7. Şarap veya su içme kabında sportif manzara

Şekil 8. Bir lahit kapağında sporcular

Şekil 9. Gymnasiumda cirit atma

Şekil 10. Ağırlıklarla uzun atlama, sağda antrenör. Amphora üzerinde betimlenen atlayan atlet. İsa'dan önce 540.

Şekil 11. Ödül töreni, İsa'dan önce IV. Yüzyıl

Antik Yunan oyunları milattan önce 776 yılında Olympia'daki Zeus tapınağında, Tanrı onuruna bir festival veya dini kutlama ile başlamıştır (Kyle, 2014, 48-96). Şekil 11'de İsa'dan önce IV yüzyıla ait olduğu belirtilen bir ödül töreni figürü görülmektedir. Sporcu çıplaktır. Fakat ödülü veren giysili hatta kanatlı konumda tasvir edilmiştir. Dini nitelikteki yarışmalara çıplak olarak katılmak pek mantıklı bir uygulamaya benzememektedir. Çünkü dinler ahlak kurallarını ön planda tutarlar. Belki de çıplak yarışmalar gerçekte tam çıplak olarak yapılmadı ve ressamın onları o şekilde ifade etmelerine bakarak öyle zannedilmektedir. Şekil 12 ve 13'te kadın sporcular giysilidirler. Şekil 13'te ise mayo ve bikinili ağırlık çalışan kadın görülmektedir. Bu figürler çıplaklık konusunda birbiri ile çelişmektedir. Şekil 14'te bir kadın binici belli bölgeleri kapalı- giysili çizilmiştir. O halde sporcuların çıplak yarışmaları belki olmuştur. Ama çoğunlukla bu görünüş ressamın algısı olarak düşünülebilir.

3.6. Sporcuların estetik görünme düşüncesi: Sportif oyunların sosyal statü olarak ve estetik bir boyutu vardı. Estetik olarak güzel görünmek yarışmaya katılan sporcuların çıplak olma sebeplerinden biri olabilir. Bazı etkinliklere müzik eşlik ediyor ve bu sayede estetik ve sanatsal düşüncelere dikkat ediliyor. Örneğin Pentatlon, olağanüstü incelik ve koordinasyon gerektiren uzun atlamayı içeriyordu. Böylece Yunanlıların bir çeşit sanatsal spor anlayışına ve bedene dair estetik bir anlayışa sahip olduğu görülür. Özgür kişilerin bedenini dayanıklılık, zarafet ve biçim uyumunun Tanrılar âlemine yükselttiği söylenen oyunlarda çıplaklık kuracak kadar ileri gittiler. Aynı zamanda çıplak yarışmanın eşitsizliği ortadan kaldıracığı düşünülmüş olabilir (Shorkend, 2019, 25-30). Antik Yunanda spor insanların güzel ve iyilik duygularının dışa yansıtılması olarak düşünülmektedir. Bu nedenle de çıplak yarışmalara yer verilmiş olmasa da tüm giysilerden ve kötülüklerden arınmış bir figür çizmek ressamı cezbetmiş olabilir. Aristoteles, beden eğitiminin zihin eğitiminden önce gelmesi gerektiğini şart koşardı. Bu düşüncenin gerek yarışmacılar gerekse ressamın üzerinde etkisi olabilir. Çıplaklık cinsel dürtülerden çok günahlardan ve kötülüklerden arınmış bir vücut imajını taşıyordu. Hakim düşünce Tanruların olimpiyatların bir parçası olduğu ve gerçekten de sporcunun zaferiyle bir Tanrı gibi olmayı arzu ettiğinin düşünüldüğü idi (Shorkend, 2019, 25-30). Tanrılar farklı ve üstün kabul edilirdi. O halde sporcularda farklı olduğu için Tanrısal özellikler düşünülerek resmedilmiş olabilirler. Sporculara yarı Tanrı statüsü verildiği iddia edilir. Kahramanların insanlarla birleşmiş tanrılar olduğuna inanılıyordu. Yarışmacı kahramanların faaliyetlerinin Tanruların faaliyetlerinin bir devamı olduğu, sporcuların Tanruların faaliyetleri gerçekleştirdiği veya Tanruları temsil ettiği iddia edebilir (Shorkend, 2019, 25-30). Antik Yunanda "Üç ayaklı kazanlar, atlar ve katırlar, güçlü baş sığırlar" gibi ödüller verilirdi (Ermış ve ark., 2018, 580-589; Yamaner ve İmamoğlu, 2018, 689-696).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Seçilmiş bazı figürlere göre antik Yunanistan'da ve ilk olimpiyatlarda erkek sporcuların çıplak yarıştığı düşüncesi hakim bir görüş olmakla birlikte bu görüşün tam doğru olmayacağı da düşünülmektedir. Olimpiyatlarda dayak ve cezalandırma işlemi olduğu figürlere yansımıştır. Yapılan figürlerin çoğunluğu çıplak olarak görülür. Sporculara yarı Tanrı statüsü verildiği için ve Tanruların elbiseye ihtiyacı olmadığı için sporcuların çıplak yarıştığı düşünülebilir. Aynı zamanda çıplak yarışmanın eşitsizliği ortadan kaldıracığı düşünülmüş olabilir.

Daha fazla sayıda figürler seçilerek incelenmelidir. Seçilmiş çıplak figürlerin aynı zamana denk gelen giyinik figürlerle karşılaştırılması daha doğru sonuçlara ulaşılmasına katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Burmoğlu G.E., İmamoğlu G. (2018). Girit-Minos Uygarlığında Sporlar ve Görsellerdeki Yansımaları. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt: 20, Sayı:3-A

Ermış, E., İmamoğlu, G., İmamoğlu, O. (2018). Antik Yunanda Atletizm Etkinlikleri ve Görsellere Yansımaları. *Akşemseddin Uluslararası İnsan, Toplum ve Spor Bilimleri Sempozyumu*, Çorum, 580-589

<http://blogs.getty.edu/iris/the-getty-villa-guide-to-the-ancient-olympics/>

<http://aktuelarkeoloji.com.tr/antik-yunan-olimpiyatları>

İmamoğlu G. Koca F. (2018). Eski Çağlarda Bazı Görsellerde Hayvanlarla Sportif Mücadelelerin Tasviri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, Cilt: 11 Sayı: 61,sh.479-488

İmamoğlu G. Gönülateş S. İmamoğlu O. (2018). Sanatsal Tasvirlerde Bazı Sporların Kökenleri. *Uluslararası Herkes için Spor ve Wellness Kongresi Kitabı*, s. 947-967

İmamoğlu M., İmamoğlu O. (2018). Before and During Roman Time The Naked Punch and With Gloves Boxing. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, Volume: 11 Issue: 59: 560-567

Koca, F., İmamoğlu, G., İmamoğlu, O. (2018). Hunting, Horse Riding and Archery Sports in Ancient Egypt and Interpretation of Their Depictions , *The Journal of International Social Research*, Volume: 11 Issue: 59: 1490-1497

Koca F., İmamoğlu, O. (2018). Sport History of Countries Other Africa of Except Ancient Egypt, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, Volume: 11 Issue: 61: 1293-1304

Kyle D. G. (2014), *Sport and Spectacle in the Ancient World*. John Wiley & Sons, Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex.

Shorkend D. (2019). The Institutionalized Body Aesthetic or Ideology in Ancient Greek Sport. *Journal of Sports and Games Volume 1*, Issue 1, pp. 25-30

Tanrıver, D. S. A., (2009). *Apollon Klarios Kültü, Kehanet Pratikleri ve Adaklar*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir.

Tekin A., Tekin G., (2014). Antik Yunan Dönemi: Spor ve Antik Olimpiyat Oyunları. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 7, Sayı XVIII, ss. 121-140.

Mansel, A. M.(1984). Ege ve Yunan Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi

Özçelik, N. (2002). İlk Çağ Tarihi ve Uygarlığı, Nobel Yayın, Ankara

Yamaner, F., İmamoğlu, G. (2018). Homeros Destanında Sportif Etkinlikler ve Görsellerin Yorumlanması. *Akşemseddin Uluslararası İnsan, Toplum ve Spor Bilimleri Sempozyumu*, Çorum,689-696